

Stockholm den 28 augusti 2023

Socialdepartementet

s.remissvar@regeringskansliet.se

Remissvar

En uppväxt fri från våld – En nationell strategi för att förebygga och bekämpa våld mot barn (SOU 2022:70)

1. Inledning och avgränsning

Barnrättsbyrån yttrar sig över betänkandet med utgångspunkt i vårt uppdrag och mål att arbeta för att de barn och unga vi möter i vårt arbete ska få rätt hjälp av samhället. Barnrättsbyrån erbjuder socialt och juridiskt stöd för barn och unga i åldrarna 0-21, i alla frågor som rör deras rättigheter.

En stor del av Barnrättsbyråns arbete under de senaste åren har i stort varit fokuserat till barn i samhällsvården, och i synnerhet till situationen för de barn och unga som vårdas på de särskilda ungdomshem som drivs av Statens institutionsstyrelse (SiS). Med anledning av detta kommer betänkandet att kommenteras i större detalj i de avsnitt där Barnrättsbyråns spetsfrågor berörs. I övrigt presenteras övergripande synpunkter på betänkandet i stort och vissa kommentarer avseende de presenterade insatsområdena med tillhörande åtgärder, samt författningsförslagen. I yttrandet beaktas även uttalanden från FN:s barnrättskommitté i form av allmänna kommentarer och rekommendationer, som senast i mars 2023 presenterades avseende Sverige.

2. Sammanfattande kommentarer

Barnrättsbyrån välkomnar utredningens helhetsgrepp och tillstyrker förslaget om en övergripande nationell strategi som angriper frågan om barns skydd från våld på ett systematiskt och tvärsektorielt sätt. Strategins målsättning och förslag på struktur för genomförande tillstyrks i stort, och då särskilt utredningens konstaterande av att våld mot

BARNRÄTTSBYRÅN.

barn är en folkhälsofråga, och att folkhälsomyndigheten därmed ges en central roll vad gäller samordning och uppföljning.

Barnrättsbyrån anser emellertid att civilsamhällets roll bör förtydligas i den föreslagna nationella strategin. Detta på grund av civilsamhällets stundtals unika möjlighet att röra sig utanför de formella ramar som annars gäller för myndigheter som exempelvis socialtjänsten. Utredningens fem insatsområden som identifierats för att fokusera arbetet ytterligare tillstyrks som relevanta för att styra utvecklingen mot strategins mål. I de delar som insatsområdena överlappar med Barnrättsbyråns verksamhet utvecklas synpunkterna i avsnitt 3.

Barnrättsbyrån är vidare över lag positivt inställd till de förslag som presenteras i utredningen vad gäller fördelning av särskilda ansvarsområden och roller för samhällets olika aktörer utifrån nationella, regionala och lokala behov. Barnrättsbyrån tillstyrker och välkomnar även utredningens förslag om att undersöka möjligheterna för ett särskilt ombud för att tillvarata barns rättigheter i samhällsvården, och att denna roll bör ges till aktörer i civilsamhället, jfr. förslagen i Förbättrade möjligheter för barn att utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen, SOU 2023:40.

Barnrättsbyrån saknar i strategin ett tydligt ställningstagande gällande att våld ska förhindras och förebyggas mot barn placerade på de särskilda ungdomshemmen. Arbetet med att förebygga, bekämpa och följa upp våld i dessa hänseenden är mycket viktigt och brådskande. Barnrättsbyrån har under flera år drivit frågan om såväl isolering och avskiljningar, som det våld som barn och unga, och då särskilt unga flickor, utsätts för vid de särskilda ungdomshemmen. Denna fråga kräver särskild uppmärksamhet och lyhördhet mot bakgrund av den utsatthet som redan följer av att vara frihetsberövad.

Barnrättsbyrån är sammanfattningsvis mycket positiv till att den särskilda befogenheten avskiljning föreslås tas bort, men kritisk till att det våld som återkommande konstateras inte adresseras tydligare. Detta särskilt då SiS tagit fram en metod för fysiska ingripanden som används regelmässigt inom myndigheten och innebär smärtpåförande grepptekniker med hög skaderisk. Dessa frågor och synpunkter har vidare framhållits återkommande av både FN:s barnrättskommitté och tortyrkommittén (CAT) i deras rekommendationer för Sverige.

3. Barnrättsbyråns tre huvudsakliga synpunkter utifrån de prioriterade insatsområdena (avsnitt 15.1-5)

I missivet har departementet särskilt efterfrågat synpunkter på vissa särskilda frågor, däribland de prioriterade insatsområdena. Barnrättsbyrån tillstyrker som nämnt ovan den föreslagna strukturen och de övergripande områdena, men vill lämna följande kommentarer.

Barnrättsbyrån välkomnar att utredningen har använt och utgått ifrån en bred definition av begreppet våld, i linje med barnkonventionens artikel 19.1. Detta är en förutsättning för att nå framgång med strategin. Med anledning av detta är det särskilt viktigt att snabbt och tydligt angripa den välkända och omfattande våldsproblematiken inom den statliga ungdomsvården, inte minst i anslutning till avskiljningsfrågan.¹ Frågan berörs i avsnittet gällande förebyggande av våld, 15.1.5, där utredningen anser att Sverige i dagsläget inte lever upp till barnkonventionens krav enligt barnrättskommittén vilket är en bedömning som Barnrättsbyrån instämmer i. Utifrån tortyrkommitténs uttalanden ifrågasätts även våldets förenlighet med tortyrkonventionen, vilket ytterligare talar för att tolkningen som görs i utredningen ligger i linje med internationell rätt.

Lagstiftningen som möjliggör avskiljningar, 15 c § LVU, sanktionerar inget våld utan öppnar endast för en restriktiv användning av åtgärden. Regelmässigt innebär dock ett beslut om avskiljning att våld i något avseende används av personalen mot ungdomen i fråga, ofta med ytterst tveksamt lagstöd, jfr. de allmänna reglerna om ansvarsfrihet i brottsbalken, särskilt 24:2 BrB. Barnrättsbyrån anser att ytterligare fokus bör läggas på att, innan lagändring, helt omarbeta de metoder för fysiska ingripanden som personal på de statliga ungdomshemmen utbildas i, eftersom det fortsatt innebär våld i strid med artikel 19.1. Barnrättsbyråns mening är att de våldsamma fysiska ingripanden som förekommer inte är förenliga med den föreslagna strategin och att SiS därmed måste omarbeta de metoder som används vid konflikthantering för att bidra till förebyggandet av våld mot barn.

Barnrättsbyrån har under lång tid arbetat med frågan om barns möjlighet till att klaga på beslut som gäller deras rättigheter. Inte sällan innebär till exempel ett beslut om en särskild

¹ Se Barnrättsbyråns rapport " ... och jag kunde inte andas – en granskning av våld mot barn på de statliga ungdomshemmen" s. 23.

befogenhet eller en hastig omplacering att någon form av våld kommer att användas mot den unge vid verkställandet av beslutet. Ofta har barn särskilt svårt att överklaga denna typ av beslut, antingen på grund av processuella hinder eller bristande information. En sådan prövning tar vidare endast sikte på huruvida myndigheten haft fog att fatta beslutet, och inte på lagligheten av det eventuella våld som den avskilda ungdomen kan ha upplevt sig utsatt för och som kanske är det den unge verkligen vill klaga på. Här uppstår det alltså regelmässigt problem i relation till myndighetens besvärshänvisningar. Detta anser Barnrättsbyrån är en viktig del i utredningens insatsområde som kan inrymmas under avsnitt 15.2 angående att barns våldsutsatthet ska upptäckas.

Slutligen vill Barnrättsbyrån kritisera avsaknaden av resonemang om barns rätt till upprättelse i strategin. Det är beklagligt då frågan är av stor vikt med tanke på det våld och de övergrepp som barn har utsatts för, och kommer att fortsätta utsättas för, i samhällsvården.

Barnrättsbyrån rapporterade 2021 om att ca 30 % av avskiljningarna som beslutats under 2020 saknade lagstöd. Att få upprättelse för ett sådant olagligt frihetsberövande bör rimligen kunna angripas genom ett liknande förfarande som gäller för ersättningsanspråk som görs mot JK. Strategin bör därför förhålla sig till, och ta in delar av upprättelsefrågan som aktualiserats i SOU 2023:40 som ett självständigt mål, och se över möjligheten till exempelvis avslutande upprättelsesamtal och som nämnt, i vissa fall skadestånd i situationer när barn och unga utsatts för våld eller övergrepp i samhällsvården. Ett helhetsgrepp och en omfattande strategi för att förhindra och förebygga våld mot unga måste innebära ett möjliggörande av vägar till upprättelse.

Ida Hellrup

Biträdande Generalsekreterare, Barnrättsbyrån

Föredraget av Kalle Kjellberg